

Jätevirrat

Yksityinen vastaan kunnallinen

Kova kädenvääntö jätevirtojen hallinnasta

Kenellä on oikeus hallita jätevirtoja ja toisaalta velvollisuus hoitaa jätehuoltoa? Yksityinen ja kunnallinen puoli ovat joutuneet asiassa napit vastakkain.

Teksti Elina Saarinen Kuva Diaidea/Outi Mustonen

■ "Emme tiedä, minne jäte päättyy. Toivottavasti luvallisiin käsittelylaitoksiin."

Taistelu yhdyskuntajätevirtojen hallinnasta kiihtyy. Jätelakiin on ehdotettu muutosta, jonka mukaan kuntien vastuu yhdyskuntajätehuollosta supistuisi. Jatkossa kunnilla olisi vastuu ainoastaan asumisen ja julkisen hallinnon jätteistä. Elinkeinoelämän jätehuolto vapautuisi entistä laajemmin yksityisten yritysten kilpailtavaksi.

Kunnalliset jäteyhtiöt karsastavat yritysjätteiden erottamista pois kuntien vastuulla olevasta jätevirrasta. Ympäristöalan yritykset taas toivottavat muutoksen tervetulleeksi.

Asiasta ehditään kinata kenties pitkäänkin, ennen kuin niin sanotun pelisääntöryhmän tekemä ehdotus ratkeaa suuntaan tai toiseen.

Työryhmän ehdotuksen mukaan asumisessa syntyvä ja siihen rinnastettava jäte tulisi toimittaa julkisen toiminnan osalta kunnan järjestämään käsittelyyn tai hyödyntämiseen. Toisaalta kaupan ja teollisuuden jätteet jäisivät kuntien vastuualueen ulkopuolelle. Asumisjätteen rinnastettavan jätteen määritelmä olisi jatkossa selvästi nykyistä suppeampi.

Kunnat pelkäävät saavansa vain jämät

"Yritysten pitäisi saada itse valita, keneltä ne tilaavat jätehuoltopalvelunsa. En näe ongelmaa, vaikka kaikki yritysperäinen jäte poistuisi kuntien vastuulta", pohtii Lassila & Tikanojan ympäristöasiantuntija **Johanna Krabbe**.

"Meillä on kapasiteettia ja osaamista tarjota elinkeinoelämälle hyviä hyödyntämisvaihtoehtoja. Kuntien kaatopaikkamaksut eivät juuri ole nousseet, joten kaatopaikkasijoittaminen kilpailee monessa tapauksessa hyötykäytön kanssa", Krabbe jatkaa.

Jätteissä olisi paljon hyötykäyttöön kelpaavia jätelajeja, jotka sekä kunnallinen että yksityinen puoli haluaisivat ottaa talteen.

Kunnallisten jätelaitosten näkökulmasta palvelusektorin jätteiden erottaminen omaksi virraksi on ongelmallista. Kunnat pelkäävät, että niille jäisi uudistuksen toteutuessa käsiin kustannuksia aiheuttava ja vaikeasti käsiteltävä sekajäte, joka ei kelpaa kenellekään muulle.

"Kun yksityiset jätehuoltoyritykset ovat otaneet elinkeinoelämän jätevirrasta kaiken energia- ja materiaalikäytössä hyödynnettävän, loppu jää kunnille. Tämän loppujakeen käsittely on vaikeinta ja kalleinta", Turun Seudun Jätehuolto Oy:n toimitusjohtaja **Markku Lehtokari** summaa.

Yhteen vai erikseen?

Ympäristöyritysten Liiton mukaan olisi hyvä asia, että eri jätelajit päätyisivät useisiin erilaisiin jätehuoltojärjestelmiin. Liiton toimitusjohtaja **Katri Penttinen** näkee, että kuntien jätelaitoksilla on usein tarjota vain yksi jätehuoltovaihtoehto, joka ei sovi kaikelle jätteelle. Penttisen mukaan yksityisissä jätehuoltoyrityksissä on olemassa tehokkaita ja monipuolisia hyödyntämisympäristöjä erilaisille jätelajeille.

"Vaikkapa ison autoliikkeen jäte ei varmasti vastaa laadultaan, koostumukseltaan ja määrältään asumisjätettä", hän havainnollistaa.

Lehtokari puolestaan kertoo, että esimerkiksi Raisiossa kunnallisen jätteenkuljetuksen asiakkaana on 200 yritystä, jotka tuottavat hyvin pitkälti samankaltaista jätettä kuin asumisessakin syntyy.

Jättekuskista jätteen haltijaksi

Kunnalliset jätelaitokset haluaisivat, että sopimusperusteinen jätteenkuljetusjärjestelmä poistettaisiin kokonaan jätelaista. Kunnilla tulisi olla oikeus kilpailuttaa jätteenkuljetuksensa keskitetyksi. Jätelaitosten mukaan kunnallista jätteenkuljetusjärjestelmää tarvitaan, jotta jätelaitokset voivat valvoa jätteen laatua ja varmistaa, että jätteet päätyvät kilpailutettuun hyödyntämis- tai käsittelylaitokseen.

"Sopimusperusteisessa järjestelmässä jätelaitokselta puuttuu suora kontakti asiakkaaseen, koska jätteenkuljetusyritystä eli urakoitsijaa tekee sopimukset suoraan kiinteistönomistajan kanssa ja noutaa jätteet. Emme voi tietää, kuinka paljon hyötyjätteitä sopimusperusteiset urakoitsijat keräävät seudun kiinteistöistä emmekä sitäkään, minne hyötyjätteet päätyvät", Turun Seudun Jätehuolto Oy:n toimitusjohtaja **Markku Lehtokari** kertoo.

"Jotta voisimme ennakoida syntyviä jättemääriä, meidän olisi saatava tietoa hyötyjätteen kertymisestä, jotka menevät meidän käsittelyjärjestelmiemme ulkopuolelle", Lehtokari sanoo.

Lehtokarin mukaan kuntien mahdollisuus suunnitella jätehuoltoa paranisi paljon, jos asumisen jätteet kerättäisiin pelkästään kunnallisen jätteenkuljetusjärjestelmän avulla.

"Kun me kilpailutamme kuljetuksen, teemme sopimukset ja laskutamme asiakasta, hallitsemme asumisen jätteen kuvioita hyvin."

Ympäristöyritysten Liiton toimitusjohtaja **Katri Penttinen** ei allekirjoita jätelaitosten perusteluja sopimusperusteisen jätteenkuljetus-

"Vaikka kyse on yritystoiminnan jätteestä, keräämämme jäte on ihan vastaavaa kuin muissakin seudun kiinteistöissä syntyy", hän kuvailee ja pitää riskinä sitä, että on rakennettava kaksi rinnakkaista jätehuoltojärjestelmää.

"Tämä nostaisi kustannuksia sekä asumisjätehuollossa että yritysjätepuolella. Jos yhteiskunnassa haetaan tehoja jätehuoltoon, olisi päinvastoin järkevää yhdistää elinkeinoelämän tavanomaiset jätteet asumisjätteiden kanssa samaan virtaan", Lehtokari kritisoi.

Paljonko kunnille jää?

Elinkeinoelämän jätteiden poistuminen kuntien vastuulta voisi pienentää kunnallisten jätelaitosten hallitsemaan jätevirtaa noin 30–50 prosenttia. Kunnalliset jätelaitokset epäilevät

järjestelmän poistamiseksi.

"Kunnallisella toimijalla ja ympäristöhuollon valvovalla viranomaisella on aina mahdollisuus kontrolloida jätevirtoja. Kyse on vain siitä, haluavatko he ohjata siihen resursseja", Penttinen toteaa.

Jättemäärät notkahtivat Turun seudulla

Lehtokarin mukaan Turun Seudun Jätehuollon käsittelypisteisiin saapuvan yhdyskuntajätteen määrä on vähentynyt 10 prosenttia viime vuoteen verrattuna. Jätteen synnyn ehkäisyyn tähtäävät toimenpiteet eivät yksinään selitä vähentymistä. Lehtokari epäilee, että jätettä valuu yksityisen puolen käsittely- ja hyödyntämislaitoksiin.

"Emme tiedä, minne jäte päättyy. Toivottavasti luvallisiin käsittelylaitoksiin", Lehtokari sanoo.

Kuntaliiton ympäristölakimies **Leena Eränkö** myöntää, että jätteen haltijan määritelmä on juristille selvä, mutta käytännön elämässä tulkinta on hankalaa.

"Jos jätteenkuljetusjärjestelmä on sopimusperusteinen, kuljetusyrityksestä tulee jätteen haltija sillä hetkellä, kun se tyhjentää kiinteistön jäteastian. Silloin kunnalla ei ole juuri keinoja määrätä, minne jäte on vietävä hyödynnettäväksi."

"Kunnalla ei ole sopimussuhdetta yrittäjään, joten kyseessä ei ole julkisoikeudellinen hallintosuhte kuten kunnallisessa jätteenkuljetusjärjestelmässä", Eränkö tarkentaa.

Jätevirrat

Kunnalle vain valvojan rooli?

”Onko jätehuolto sellainen peruspalvelu, että sitä järjestämään tarvitaan jatkossakin julkista sektoria?”

Tähän arvokysymykseen kiteyttää Itä-Uudenmaan Jätehuolto Oy:n toimitusjohtaja **Juha-Heikki Tanskanen** keskustelun suomalaisen jätehuollon tulevaisuudesta, vastuujaoista ja yksityisen kilpailun roolista.

”Keskustelun pitäisi ylipäättään lähteä siitä, tarvitseeko kunnalla olla vastuuta jätehuollosta. Jos tarvitsee, pitää olla myös oikeus päättää, kuinka jätehuolto järjestetään. Jos ei tarvitse, vastuu on selkeästi jätteen tuottajilla eli käytännössä kiinteistöillä, joita Suomessa on lähes kaksi miljoonaa”, Tanskanen herättää.

Turun Seudun Jätehuolto Oy:n toimitusjohtaja **Markku Lehtokari** on samoilla linjoilla.

”Kunnat määrättiin alun perin vastuullisiksi asumisen jätteistä. Kunnat ovat sopeutuneet tehtävänsä, tehostaneet toimintaansa, perustaneet jätehuoltoyhtiöitä ja yhdistäneet voimavarojaan. Olemme aktiivisia toimijoita ja haluamme palvella asukkaita. Jos järjestelmä haluttaisiin muuttaa kokonaan markkinaehtoiseksi, silloin kuntien vastuu pitäisi poistaa laista. Vastuu jätteistä jäisi silloin kiinteistönomistajien harteille”, Lehtokari sanoo.

Kokonaan kunnille vai täysin kunnilta pois?

Nykyinen jätelainsäädäntö määrittelee, että kunnalla on vastuu asumisessa syntyvästä jätteestä sekä siihen määrätään, laadultaan ja koostumukseltaan rinnastettavasta elinkeinoelämän jätteestä. Asetelma on kuitenkin muuttumassa.

Jätelain kokonaisuudistustyö on parhaillaan käynnissä. Samaan aikaan on valmisteilla uusi valtakunnallinen jätesuunnitelma. Lainsäätäjät ja jätehuoltoalan toimijat pohtivat, mikä on tulevaisuudessa kuntien vastuu ja yksityisten yritysten rooli maamme jätehuollossa.

Hiljattain tehty yhdyskuntajätehuollon vertailuselvitys antoi viitteitä, että sekä kuntien hoitamaan jätehuoltoon että vapaan kilpailun ehtoilla tapahtuvaan jätehuoltoon sisältyisi omat riskinsä.

Valtakunnallista jätesuunnitelmaa laativan työryhmän lakijaosto on keskustellut hyvin alustavasti kolmesta tulevaisuuden vaihtoehdosta.

”Yhdessä niistä kunnalla ei olisi jätehuollon toteuttamisvastuuta enää lainkaan, ainoastaan ympäristönsuojelun valvojan rooli. Toisessa taas kunnalle osoitettaisiin nykyistä juridista vastuuta laajempi vastuu, joka sisältäisi esimerkiksi kaiken asumisessa syntyvän jätteen ja myös tuottajavastuun alaisten jätteiden keräyksen”, Kuntaliiton ympäristölakimies **Leena Eränkö** kuvailee.

”Kolmas linjaus olisi pelisääntötyöryhmän ehdottama, niin kutsuttu Pesä-malli, jossa asumisen jätteet ja julkisen hallinnon jätteet olisivat kunnan vastuulla mutta elinkeinoelämän jätteet eivät”, hän jatkaa. Pesä-mallissa pienteollisuuden ja kaupan jätteitä ei enää rinnastettaisi asumisessa syntyvään jätteeseen. Tämä merkitsisi, että olisi yritysten vastuulla etsiä ja järjestää näille jätteille sopiva jätehuolto.

Eränkö korostaa, että pohdinnat ovat vasta alkuvalmistelua, eikä vielä ole otettu kantaa minkään linjauksen puolesta: ”Nyt keskustelu vasta alkaa.”

kuitenkin, että vaikka vastuu poistuisikin kunnilta, elinkeinoelämän huonolaatuiset ja hyötykäyttöön kelpaamattomat jätteet päätyisivät edelleen kunnallisille kaatopaikoille ja käsittelykeskuksiin.

Kuntien jätekeskuksiin tulee lisäksi paljon esimerkiksi teollisuuden projektijätettä, pilaantuneita maamassoja ja rakennusjätteitä.

”Kuntapuolen on palveltava myös elinkeinoelämää. Emme voi kieltäytyä vastaanottamasta yksityisten lajittelulaitosten rejektia tai teollisuuden jätteitä”, Lehtokari muistuttaa.

Jätelaitokset epäilevät myös, ettei haja-asutusalueille välttämättä synny luotettavaa, yksityistä jätehuolto- ja kierrätyspalvelu- toimintaa, tai jos syntyykin, yksin aluetta hallitseva yritys voi nostaa hintojaan mielivaltaisesti.

”Entäs sitten, kun yksityinen yritys päättääkin yhtenä päivänä lopettaa toimintansa alueella ja sulkee seudun ainoan käsittelylaitoksen? Silloin tarvitaan taas kunnallista toimijaa. Ympäristöyritys ei ole vastuussa jätehuollon järjestämisestä, vaan vastuu on aina jätteen tuottajalla tai kunnalla,” havainnollistaa Itä-Uudenmaan Jätehuolto Oy:n toimitusjohtaja **Juha-Heikki Tanskanen**.

”Kyllä palvelutarjontaa tulee, jos sitä ei vielä ole. Jätehuolto on kasvava toimiala. Markkinoiden avautumisella on ratkaiseva merkitys siihen, että yksityinen palvelusektori voi kehittyä dynaamisesti ja luoda työpaikkoja”, Ympäristöyritysten Liiton Katri Penttinen vastaa.

Pitkiä sopimuksia

Jätelaitokset korostavat, että asumisen jätteen käsittely- ja hyödyntämisen järjestelmien rakentaminen edellyttää suunnittelua ja yhteistyötä paitsi kunnallisen sektorin sisällä, myös julkisen ja yksityisen sektorin välillä. Esimerkiksi energiahyötykäyttöhankeiden yhteistyökumppaniksi jätelaitokset ovat löytäneet usein yksityisiä yrityk-

Kokonaisuudistus vie vuosia

Valtakunnallista jätesuunnitelmaa valmistelevalle työryhmälle osamietintö ”Jätelainsäädännön uudistaminen – tarpeet, rajat ja mahdollisuudet” oli tarkoitus julkaista loka-kuun alussa. *Uusiouutisten* mennessä painoon sen viimeistely oli vielä kesken.

Seuraavaksi on jätteen toimijoiden vuoro kommentoida mietinnön sisältöä. Lainsuuntoaikaa on helmikuun loppuun.

Jätesuunnitelma muodostaa pohjan jätelain kokonaisuudistustyölle. Ympäristöministeriön ympäristöneuvos **Olli Pahlala** arvelee, että varsinainen jätelain kokonaisuudistustyö vie vielä useita vuosia.

”Jätelain kokonaisuudistusta hahmotetaan uuden ympäristöministerin ja uuden toimikunnan kanssa ensi kesän ja syksyn aikana. Meidän on myös katsottava EU:n jättepuitedirektiivin sisältöä omaa kansallista lainsäädäntöä valmistellessamme. Puitedirektiivin valmistumiseen menee arvatenkin vuodesta puoleentoista.”

sia ja näiden voimaloiksi.

Jätteenpolttolaitoksen perustaminen on kallis ja pitkäikäinen investointi. Alueellisten jätelaitosten on kyettävä toimittamaan tietynlaatuista, energiatehokasta jätettä sopimuskuoppaan 10–20 vuoden ajan.

Katri Penttinen paheksuu, että kunnalliset jätelaitokset käyttävät hyväkseen nykyistä epäselvää tilannetta ja pyrkivät haalimaan kaikki jätevirrat itselleen. ”Kerran rakennettuja systeemejä on vaikea jälkepäin purkaa. Niistä tulee sitten alueellisia monopoleja.”

Mikäli kunnalliset jätelaitosyhtiöt tarjoavat palveluja yksityisten jätehuoltoyhtiöiden rinnalla, niiden tulisi hänen mielestään toimia samoilla markkinasäännöillä kuin yksityisten yritysten.

”Jätelaitokset voivat tehdä kokeiluja ja lisätä neuvontaa, ja nostaa sitten jätetaksaa, jotta saavat kustannuksensa katettua. Yksityisellä puolella ei voi olla tällaista taksa-automaattia. Yksityiset yritykset eivät voi toimia kuin kannattavasti. Se taas vaatii aktiivista kehitystyötä.”

”Samoilla markkinoilla toimivilla yrityksillä ei pitäisi olla erilaisia sääntöjä.”

Kello tikittää Pesä-ehdotukselle

Lokakuu ratkaisee, ehtiikö pelisääntöryhmän ehdotus jätelain 10. ja 13. pykälän muutoksista vielä tämän eduskunnan hyväksyttäväksi. Viimeiset esitykset nykyiselle eduskunnalle on annettava 29.10. mennessä.

Niin sanottu Pesä-ehdotus on ollut jo useasti menossa valtioneuvoston käsiteltäväksi, mutta se on aina vedetty pois tai jätetty pöydälle. Suurin syy viivästyksiin on ollut halu selvittää vielä ehdotuksen kustannusvaikutuksia, sopimusperusteisen jätteenkuljetusjärjestelmän asemaa sekä jäteverolain muuttamisen edellytyksiä.

Ympäristösuojeluosaston virkamiehet tarkentavat parhaillaan muun muassa ehdotuksen kustannusvaikutuksia käsittelevää muistiota. *Uusiouutisten* mennessä painoon ei vielä ollut selvillä, ehtikö ehdotus hallitusryhmien käsittelyyn syys-lokakuun vaihteessa, kuten tavoite oli.

”Jos ehdotuksen käsittely on kovin riitaisaa hallitusryhmissä, voi olla, että ehdotus laitetaan odottamaan vähäksi aikaa ja palataan siihen sitten huhtikuussa vaalien jälkeen”, työryhmän puheenjohtaja, ympäristöneuvos **Olli Pahlala** sanoo. ■